

Методика спрямована на визначення рівня розвитку екологічної культури особистості як інтегральної величини, що передбачає також виділення трьох основних рівнів: екологічних знань і умінь, екологічної свідомості та екологічної діяльності – низького, середнього і високого.

12. Методика «Ціннісні орієнтації» (М. Рокич)

Методика спрямована на вивчення ціннісно-мотиваційної сфери людини, а саме термальних та інструментальних цінностей за ступенем їх значимості у житті молодшого школяра.

Вважаємо, що представлені методики емпіричного дослідження сприятимуть усесторонньому виявленню компонентів екопсихологічної культури молодших школярів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беседа П. С., Кононова М. М. Особливості формування екопсихологічної культури молодшого школяра. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, IX (96), 181, 2021, P. 61-64.
2. Кононова М. М., Беседа П. С. Аналіз чинників формування екопсихологічної культури молодшого школяра в умовах позашкільної освіти. *Габітус*. 2022. № 33. С. 43-47.
3. Кряж І. В., Сінюгіна Т. А. Особливості екологічної ідентичності та екологічних установок вегетаріанців. *Психологія і особистість*. 2015. № 2 (8) Ч. 1. С. 112-125.
4. Курняк Л. М. Екологічна культура: поняття та формування. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». 2015. № 10. С. 48-51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist_2015_10_14

АДАПТАЦІЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ДО УНІВЕРСИТЕТСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА

Білаш С. М., Свінцицька Н. Л., Лисаченко О. Д., Білаш В. П., Каценко А. Л., Устенко Р. Л.

Полтавський державний медичний університет

bilash_umsa@ukr.net, nataliya_leonidovna@ukr.net, lysachenkoolga64@gmail.com, vpbilash@ukr.net, akatsenko@gmail.com, r.l.ustenko@gmail.com

Складна соціально-політична ситуація в Україні, детермінована подіями на сході та півдні держави, зумовлює зростання економічної кризи і ряд соціальних негараздів населення. Унаслідок вимушеної міграції загострюється низка соціальних, політичних, психологічних проблем. Одна із головних проблем, з якою зіткнулися внутрішньо переміщені студенти на новому міс-

ці проживання і навчання, – проблема соціальної та психологічної адаптації, що є складним, багатоаспектним і часто тривалим процесом, що пов'язаний із переживанням студентами-переселенцями змін, культурних відмінностей, ізоляції і депривації.

Тож вимушені переселенці з тимчасово окупованих територій України є внутрішньо переміщеними особами. Вимушена міграція передбачає зміну місця проживання на певний час або назавжди всупереч бажанням людей, до якої спонукають війни, голод, переслідування, стихійні лиха (наслідки землетрусів, повеней, промислових аварій тощо). У таких випадках у мігранта все ж залишається право мінімального вибору, наприклад, часу чи напрямку міграції. Науковці серед вимушених мігрантів виділяють дві категорії: ті, які були вимушені залишити країну походження або місце постійного мешкання, перетнули державний кордон та опинилися у становищі, подібному до становища біженців, але залишилися під захистом свого уряду; ті, які, хоча й залишились в кордонах своїх країн, були вимушені покинути місце свого постійного мешкання або припинити звичайну економічну діяльність через те, що їхнє життя, безпека або свобода опинилися під загрозою внаслідок насильства, збройного конфлікту або внутрішнього безладдя. Відповідно до українського законодавства внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру.

Станом на 2022 рік в Україні нараховувалося близько 4,9 млн. внутрішньо переміщених осіб. Студенти-переселенці, долаючи щоденні матеріальні труднощі й соціо-економічні негаразди, постійно стикаються зі складними психологічними проблемами, що викликані новими соціальними відносинами, відірваністю від звичного способу життя, частим несприйняттям у новому соціумі, соціальною дезорієнтацією, розчаруванням умовами й обставинами нового соціо-культурного середовища. Усе це викликає постійне психологічне напруження, порушення психо-емоційного гомеостазу і, як наслідок, деструктивні, дезадаптаційні процеси, що тягнуть за собою погіршення стану фізичного та психічного здоров'я і соціального благополуччя молоді людини. У запобіганні таким наслідкам завдання, що стоять перед усіма соціальними інститутами нового середовища життя студента-переселенця, полягають у забезпеченні умов їх ефективної соціально-психологічної адаптації. Із метою підкреслення домінування тих чи інших компонентів у цілісній системі адаптації здебільшого виділяються 5 видів наприклад: фізіо-

логічна, психічна, соціально психологічна, психофізіологічна та професійна адаптація. Фізіологічна адаптація – стійкий рівень активності й взаємозв'язку функціональних систем, органів і тканин, а також механізмів управління, що забезпечують нормальну життєдіяльність організму і трудову активність людини в різних (тому числі і соціальних) умовах існування, здатність до відтворення здорового потомства. Психічна адаптація – процес установалення оптимальної відповідності особистості й навколишнього середовища в ході здійснення діяльності, що властива людині, яка дозволяє індивіду задовольняти актуальні потреби й реалізовувати пов'язані з ними значущі цілі (при збереженні психічного й фізичного здоров'я), забезпечуючи в той же час відповідність психічної діяльності людини, її поведінки діяльності людини, вимогам середовища. Психофізіологічна адаптація – процес, який зумовлений зміною в психофізіологічному стані людини під впливом дезадаптаційних факторів, що потребує одночасної та узгодженої взаємодії функціональних підсистем на всіх рівнях цілісної системи «психофізіологічний стан» із метою ефективного забезпечення діяльності в нових умовах. Професійна адаптація – єдність адаптації людини до фізичних умов професійного середовища (психофізіологічний аспект), адаптації до професійних завдань, операцій, що виконуються, професійної інформації тощо (професійний аспект), і адаптації особистості до соціальних компонентів професійного середовища (соціально-психологічний аспект). Соціально-психологічна адаптація – аспект психічної адаптації, що забезпечує організацію мікросоціальної взаємодії, формування адекватних міжособистісних стосунків, урахування експектацій оточення і досягнення соціально значущих цілей. Соціально-психологічна адаптація особистості визначається ступенем реалізації особистісного потенціалу в конкретних умовах діяльності, наявністю умов (у тому числі психологічних) для вільного виявлення сутнісних сил.

Активна стратегія адаптації передбачає прагнення суб'єкта змінити середовище, пасивна – підкорення життєвим обставинам. Виходячи з результатів дослідження Д. Канемана та А. Тверські, можливий ще один варіант поведінки людини за умов ризику і невизначеності – це так званий «феномен асиметрії», внаслідок дії якого людина приймає ряд несумісних рішень, частина з яких на перспективу спрямовані на досягнення виграшу та рішень, що мають на меті уникнення програшу. Для оцінки адаптаційних стратегій вимушених переселенців можна застосувати окрему теорію. В основу покладено гіпотезу щодо відповідності протікання адаптації, окремі частини якої відтворюють етапи цього процесу:

- перший етап, що характеризується оптимістичними очікуваннями та сподіваннями на майбутнє;

- другий етап характеризується зростанням негативного впливу середовища на людину, що викликає в неї стан депресії та розчарування;

- третій етап характеризується максимальним проявом симптомів безпорадності та виникненням психосоматичних розладів;
- четвертий етап супроводжується появою оптимізму, відчуттям задоволеності і інтегрованості до нових умов;
- п'ятий етап завершується повною адаптацією підлітка. Разом з цим, частина вимушених переселенців не зможуть (чи не захочуть) повністю адаптуватися до нового середовища і після нормалізації ситуації повернуться на попереднє місце проживання.

Студенти, які здобували певний освітньо-кваліфікаційний рівень та мали реєстрацію місця проживання в гуртожитках, після зняття з реєстрації мають право на отримання довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи у випадку, якщо не бажають повернутися до попереднього місця проживання. З метою обліку таких осіб створюється Єдина інформаційна база даних про внутрішньо переміщених осіб. Порядок створення, ведення та доступу до відомостей Єдиної бази визначає Кабінет Міністрів України. Внутрішньо переміщені особи користуються тими ж правами та свободами відповідно до Конституції, законів та міжнародних договорів України, як і інші громадяни України, що постійно проживають в Україні. Забороняється їх дискримінація при здійсненні ними будь-яких прав і свобод на підставі, що вони є внутрішньо переміщеними особами.

До низки цих проблем додаються, безумовно, і психологічні та педагогічні, адже зміна середовища життя накладає свій відбиток на внутрішній стан людини, особливо молоді. До педагогічних проблем слід віднести формування нового образу життя в нових умовах проживання, невміння визначати пріоритети розвитку, ключові проблеми, які потребують розв'язання в першу чергу, відсутність життєвих умінь в екстремальних умовах, відсутність суб'єктності у власному житті. Проте, найважчим моментом у адаптації внутрішньо переміщеної особи, на нашу думку, залишається саме психологічний аспект. Адже кожна людина по-різному реагує та бореться з проблемами та перешкодами. Тому особливу роль у таких ситуаціях відіграє нове оточення та атмосфера в новому колективі як студентському, так і педагогічному. Також дослідження показали, що психологічні проблеми, пов'язані з руйнуванням колишнього звичного способу життя в рідному місті, пригнічують студентів з родин внутрішньо переміщених осіб однаковою мірою як проблеми матеріального характеру (проживання, харчування, витрати на навчання тощо). Навіть простий намір відвідати своїх батьків, які залишилися на окупованих територіях, викликає у таких студентів обґрунтоване занепокоєння за свою безпеку. Це означає, що студенти з числа осіб-переселенців вимагають спеціального ставлення до себе з боку адміністрацій Міністерства освіти і науки України та педагогічних колективів. Необхідно врахувати, що більшість студентів, які виїхали з окупованих те-

риторій, є патріотами України, і дуже важливо зберегти їх громадянську позицію.

Проблема доступного житла – ще один показник загальних труднощів у процесі адаптації внутрішньо переміщених осіб. У різних містах України, студенти з числа переселенців мали проблеми з поселенням у гуртожитки. Студентам-переселенцям дуже важко знайти місце проживання, якщо це не гуртожиток при закладі вищої освіти. Власники в більшості випадків не хочуть здавати квартиру переселенцям.

На погляд викладачів, психологічна підтримка студентів-переселенців полягає в тому, щоб допомогти їм гармонізувати їхні емоційні стани, усвідомити ситуацію, працювати над особистісним цілепокладанням. Створені всеукраїнські, обласні та місцеві служби психологічної допомоги не завжди вчасно та в необхідній мірі можуть надати допомогу щодо вирішення як соціально-економічних, так і психологічних проблем. Створені гарячі лінії на базі державних закладів та установ не завжди є ефективними, особливо для студентів та молоді. Найчастіше такі інструменти постають у ролі збору загальних даних та статистики. Тому надзвичайно велика роль зараз має приділятися студентам-переселенцям саме на безпосередніх місцях їх навчання та тимчасового проживання. Адже основні джерела проблем та стресу базуються саме в новому навчальному та соціальному середовищі. Загальні дані українських моніторингових груп дають певну картину загальних психологічних та соціальних проблем внутрішньо переміщених осіб в університетському середовищі.

Висновки. На жаль, сьогодні наша держава не надто уважна до більшості з цих проблем, особливо тих, що стосуються соціально-психологічної адаптації такого студента. Адже нове оточення, нові викладачі, нова програма та спосіб її викладання, інший спосіб життя ускладнюють й без того не легку ситуацію внутрішньо переміщеної людини. Тому надзвичайно важливою є допомога обласної та міської адміністрацій, керівництва закладу вищої освіти, педагогічної ланки та, звісно ж, студентського колективу у вирішенні проблем адаптації студента-переселенця до університетського середовища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Герасименко Л. О. Психосоціальна дезадаптація (сучасні концептуальні моделі). Укр. вісн. психоневрології. 2018. № 1. С. 62-65.
2. Корчан Н. О., Свінцицька Н. Л., Гринь В. Г. Катастрофічний вплив шкідливих чинників на організм. Природне навколишнє середовище та здоров'я людини : (навч. посіб.). за заг. редакцією проф. С. В. Пилипенко. Полтава, 2021. С. 148-177.
3. Свінцицька Н. Л., Бобух В. В., Біланов О. С., Білаш В. П. Ключова роль та значення профілактичної медицини у сучасних реаліях сьогодення. Вісник проблем біології і медицини. 2021. Вип. 2(160). С. 273-276.
4. Рингач Н. О. Міграція та громадське здоров'я : міжнародне бачення і Українські реалії у контексті національної безпеки. Науковий часопис Академії національної безпеки. 2018. Випуск 3-4(19-20). С. 111-126.

5. Каценко А. Л., Устенко Р. Л., Свінцицька Н. Л. Роль філософської думки у становленні медицини. Modern directions of scientific research development : proceedings of IV International Scientific and Practical Conference, Chicago, USA, September 28–30. 2021. Chicago : BoScience Publisher, 2021. P. 43–50.
6. Смаль В., Позняк О. Внутрішньо переміщені особи: соціальна та економічна інтеграція в приймаючих громадах (за матеріалами Вінницької, Запорізької, Івано-Франківської та Полтавської областей). Проект ПРОМІС, 2016. С. 93.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ З РІЗНИМ РІВНЕМ САМОРЕГУЛЯЦІЇ

Бондарев О. С., Тесленко М. М.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

bondariev.oleh@gmail.com

Teslenkommm@gsuite.pnpu.edu.ua

Актуальність дослідження. Соціальне, економічне, політичне становище в українському суспільстві зумовлює широке коло особистісних та міжособистісних проблем, які вимагають кваліфікованої фахової психологічної допомоги. Тому постійно підвищується попит на психологічні послуги в різних сферах суспільної діяльності, а, отже, зростають потреби та вимоги до системи професійної підготовки психологічних кадрів. Одним із аспектів цієї проблеми є завдання підвищення ефективності процесу підготовки фахівців-психологів у закладах вищої освіти за рахунок розвитку якостей особистості студентів відповідно до вимог обраної професії.

Проте, питання систематизації даних про особливості формування емоційної сфери та емоційного інтелекту студентів психологів та чинників, що визначають його динаміку, залишається мало вивченим. Окрім того, фактично відсутні наукові дослідження, в яких представлено порівняння особливостей емоційного інтелекту студентів-психологів з різним рівнем саморегуляції. Саме це і зумовило актуальність даного дослідження.

При вивченні цієї проблеми ми керувалися розумінням особливостей професійного становлення студентів-психологів, які досліджувалися у працях багатьох психологів (О.А. Білобрикіна, О.Ф. Бондаренко, С.Л.Братченко, В.Г. Панок, Н.І. Пов'якель); нами також були вивчені і враховані вікові особливості студентів які висвітлені у працях Б.Г. Ананьева, К.О. Абульханової, Л. Білик, Т. Грабовської, Л.Г. Подоляк, Н.С. Пряжнікова.

У ряді актуальних досліджень (М.В.Войтович, Т.В.Жванія, М.В.Замятіна,